© 2026 Arabian International Conference on Science,Technology and Innovation. All rights reserved.

BUGUNGI O‘ZBEK TILIGA RUS VA INGLIZ TILLARI TA’SIRI

Turan International University O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi 3-kurs talabasi
Erkinboyeva Nurhayot Sohibjon qizi

Turan International University Filologiya kafedrasi dotsenti v.b(PhD)
Jonbo‘tayeva Zumradxon Abdujabborovna

ANNOTATSIYA. Mazkur maqolada hozirgi o‘zbek tiliga rus va ingliz tillarining ta’siri, o‘zlashma so‘zlarning qo‘llanishi hamda ularning leksik va uslubiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, globallashuv sharoitida o‘zbek tilining rivojlanishi va adabiy til me’yorlarini saqlash masalalari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: o‘zbek tili, rus tili, ingliz tili, o‘zlashma so‘zlar, globallashuv, leksika, neologizm, til madaniyati, adabiy til, til aloqalari.

АННОТАЦИЯ. В данной статье анализируется влияние русского и английского языков на современный узбекский язык, использование заимствованных слов, а также их лексические и стилистические особенности. Рассматривается также развитие узбекского языка и сохранение литературных языковых норм в контексте глобализации.

Ключевые слова: узбекский язык, русский язык, английский язык, заимствованные слова, глобализация, лексика, неологизм, языковая культура, литературный язык, языковые контакты.

ABSTRACT. This article analyzes the influence of the Russian and English languages on contemporary Uzbek, the usage of loanwords, and their lexical and stylistic characteristics. It also examines the development of the Uzbek language within the context of globalization, as well as issues related to maintaining the norms of the standard literary language.

Keywords: Uzbek language, Russian language, English language, loanwords, globalization, lexis, neologism, language culture, literary language, language contacts.

KIRISH

Til jamiyat hayoti, insonlar o‘rtasidagi munosabatlar va madaniy taraqqiyot bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan hodisadir. Har bir til tarixiy rivojlanish jarayonida boshqa tillar bilan aloqaga kirishadi, ulardan ayrim so‘z va iboralarni o‘zlashtiradi hamda o‘zining ichki imkoniyatlari asosida yangi birliklarni yaratadi. Shu sababli biror tilning lug‘at tarkibi doimiy ravishda o‘zgarib, jamiyatdagi yangiliklar va ehtiyojlarga moslashib boradi. Bugungi o‘zbek tili ham ana shunday jarayonlarni boshdan kechirmoqda. O‘zbek tilining tarixiy taraqqiyotida arab, fors-tojik, rus va boshqa tillarning ta’siri kuzatiladi. Ayniqsa, rus tili bilan aloqalar uzoq vaqt davomida ta’lim, fan, texnika, boshqaruv va kundalik turmush sohalarida muhim o‘rin tutgan. Bu aloqalar natijasida o‘zbek tiliga ko‘plab so‘zlar kirib kelgan. Ayrimlari kundalik nutqda keng qo‘llanib, o‘zbek tilining lug‘at tarkibiga singib ketgan bo‘lsa, boshqalari muayyan kasb yoki faoliyat doirasida ishlatiladi. XXI asrda axborot texnologiyalari, xalqaro savdo, internet, ilm-fan va ta’limning rivojlanishi ingliz tilining ta’sirini kuchaytirdi. Bugungi kunda “internet”, “kompyuter”, “marketing”, “bloger”, “onlayn”, “startap” va “kontent” kabi birliklar ommaviy axborot vositalari, ta’lim hamda kundalik muloqotda uchraydi. Ba’zi so‘zlar bevosita ingliz tilidan kirib kelgan bo‘lsa, ayrimlari boshqa tillar orqali o‘zlashgan yoki xalqaro termin sifatida qo‘llanadi. Shu bois har bir so‘zning kelib chiqishini aniqlashda uning etimologiyasini alohida tekshirish lozim. Rus va ingliz

© 2026 Arabian International Conference on Science,Technology and Innovation. All rights reserved.

tillarining o‘zbek tiliga ta’siri faqat yangi so‘zlarning paydo bo‘lishi bilan cheklanmaydi[1]. Bu jarayon so‘z yasalishi, kasbiy terminologiya, talaffuz, yozuv, reklama tili va internet muloqotida ham namoyon bo‘ladi. Masalan, ayrim foydalanuvchilar o‘zbekcha gaplar ichida ruscha yoki inglizcha so‘zlarni qo‘llaydilar. Bunday holat bir tomondan muloqotni osonlashtirishi mumkin, ikkinchi tomondan esa o‘zbek tilidagi muqobil birliklardan foydalanish masalasini yuzaga chiqaradi.

Tillar o‘rtasidagi aloqalar jamiyatlarning iqtisodiy, siyosiy, madaniy va ilmiy munosabatlari natijasida yuzaga keladi. Bir xalq boshqa xalqlar bilan savdo qilganda, ilmiy tajriba almashganda yoki yangi texnologiyalarni o‘zlashtirganda, shu jarayonlarga tegishli tushunchalar va ularni ifodalovchi so‘zlar ham tilga kirib keladi. O‘zbek tili tarixida bunday aloqalar turli davrlarda turlicha ko‘rinishda namoyon bo‘lgan. Rus tili bilan aloqalar, ayniqsa, XIX asrning ikkinchi yarmi va XX asrda kuchaydi. Bu davrda boshqaruv, sanoat, transport, ta’lim va texnika sohalarida rus tilining ta’siri ortdi. Natijada o‘zbek tiliga yangi buyumlar, kasblar va ijtimoiy munosabatlarni ifodalovchi ko‘plab so‘zlar kirib keldi. Masalan, “poyezd”, “vokzal”, “traktor”, “zavod” va “fabrika” kabi birliklar o‘zbek nutqida keng qo‘llanadi. Ayrim so‘zlar rus tilidan bevosita, boshqalari esa rus tili vositasida boshqa tillardan o‘zlashgan. Bunday so‘zlarning bir qismi o‘zbek tilining tovush tizimi va grammatik qurilishiga moslashgan. Masalan, “traktorchi”, “zavodlar”, “poyezdda” kabi shakllarda o‘zlashma asosga o‘zbek tilining so‘z yasovchi yoki shakl yasovchi qo‘shimchalari qo‘shilgan. Bu hodisa o‘zlashma so‘zlarning til tizimiga moslashish jarayonini ko‘rsatadi. Demak, so‘zning boshqa tildan kirib kelishi uning o‘zbek tilida o‘zgarishsiz qolishini anglatmaydi. Mustaqillik davrida davlat tili maqomini mustahkamlash, o‘zbek tilining rasmiy va ilmiy sohalardagi imkoniyatlarini kengaytirish masalalariga e’tibor kuchaydi. Shu bilan birga, rus tili kundalik muloqot, ta’lim, savdo va ayrim kasbiy sohalarda ishlatilishda davom etdi[2]. Natijada o‘zbek va rus tillari o‘rtasidagi aloqa bugungi kunda ham ko‘p tilli muhitning muhim qismlaridan biri bo‘lib qolmoqda. Ingliz tilining ta’siri esa, ayniqsa, axborot texnologiyalari, xalqaro biznes, internet, ilmiy tadqiqotlar va ommaviy madaniyat bilan bog‘liq jarayonlarda seziladi. Global raqamli platformalarning katta qismi ingliz tilidagi atamalar asosida shakllangani sababli, yangi tushunchalar bilan birga ularning nomlari ham o‘zbek tilida qo‘llana boshladi. “Dasturiy ta’minot”, “veb-sayt”, “onlayn ta’lim”, “marketing” va “startap” kabi birliklar bunga misol bo‘la oladi. Biroq rus va ingliz tillarining ta’sirini bir xil hodisa sifatida baholash to‘g‘ri emas. Rus tili bilan aloqalar tarixiy va hududiy omillar bilan bog‘liq bo‘lsa, ingliz tilining bugungi ta’siri ko‘proq xalqaro kommunikatsiya, raqamli texnologiyalar va global iqtisodiyot orqali kuchaymoqda. Har ikkala tilning ta’siri o‘zbek tilining lug‘at tarkibini boyitishi mumkin, lekin o‘zlashmalarning qabul qilinishi ularning zarurati, qulayligi va jamiyatda qay darajada ommalashganiga bog‘liq.

Rus tilining o‘zbek tili leksikasiga ta’siri tarixiy jihatdan shakllangan bo‘lib, uning izlari bugungi kundalik nutqda ham ko‘rinadi. Ayniqsa, transport, ishlab chiqarish, savdo, maishiy hayot va kasbiy faoliyat bilan bog‘liq so‘zlar orasida rus tili orqali o‘zlashgan birliklar mavjud. “Vokzal”, “poyezd”, “traktor”, “kran”, “sex” va “stanok” kabi so‘zlar turli vaziyatlarda ishlatiladi. Ularning ayrimlari o‘zbek tilining odatiy lug‘at tarkibiga kirib ulgurgan. Rus tilidan o‘zlashgan birliklarning muhim xususiyati shundaki, ular o‘zbek tilining grammatik qoidalariga muvofiq qo‘llanishi mumkin. Masalan, “stanoklar”,

[1] O‘zbekiston Respublikasi. “Davlat tili haqida”gi Qonun. 1989-yil 21-oktabr, amaldagi o‘zgartirishlar bilan. — Rasmiy manba: LexUZ.

[2] Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug‘ati. — Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2002. — 168 b. (Tilshunoslik terminlari va o‘zlashma so‘zlar bilan bog‘liq tushunchalar).

© 2026 Arabian International Conference on Science,Technology and Innovation. All rights reserved.

“traktorchi”, “vokzalga” kabi shakllarda o‘zlashma so‘zlarga o‘zbek tilining qo‘shimchalari birikadi[3]. Bu esa o‘zlashma birliklarning til tizimiga moslashganini ko‘rsatadi. Bunday jarayon dunyoning ko‘plab tillarida kuzatiladigan tabiiy hodisadir. Rus tilining ta’siri faqat alohida so‘zlar bilan cheklanmaydi. Ayrim hududlarda va ijtimoiy guruhlarda ikki tildan bir nutqiy vaziyatda foydalanish, ya’ni tillarni aralashtirib gapirish holatlari uchraydi. Masalan, o‘zbekcha gap tarkibida ruscha so‘z yoki ibora ishlatilishi mumkin. Bunday holat ko‘pincha suhbatdoshlarning ikki tilni bilishi, kasbiy muhit yoki kundalik odatlar bilan bog‘liq bo‘ladi. Tilshunoslikda bu kabi hodisalar kod almashinuvi va tillararo ta’sir doirasida o‘rganiladi. Shu bilan birga, ruscha birliklarning hammasini o‘zbek tiliga keraksiz kirib kelgan so‘zlar sifatida baholash mumkin emas. Ayrim so‘zlar uzoq vaqt davomida qo‘llanib, o‘zbek tilining lug‘at boyligiga singib ketgan. Boshqa hollarda esa ruscha so‘z o‘rnida o‘zbekcha muqobil mavjud bo‘lishi mumkin. Masalan, vaziyatga qarab “spravka” o‘rniga “ma’lumotnoma”, “otchyot” o‘rniga “hisobot”, “raspisanie” o‘rniga “jadval” yoki “dars jadvali” so‘zlarini ishlatish mumkin. Muqobil so‘zlarni tanlashda faqat so‘zning kelib chiqishiga emas, uning ma’nosi va qo‘llanish vaziyatiga ham e’tibor berish kerak. Ayrim terminlar muayyan kasbiy sohada aniq tushunchani ifodalashi mumkin. Bunday holatlarda terminning o‘zbekcha muqobili mavjudligi, uning mazmunni qay darajada aniq yetkazishi va amaliyotda qabul qilinganligi hisobga olinadi. Rus tilining o‘zbekcha nutqqa ta’sirini o‘rganishda imlo va talaffuz masalalari ham muhimdir.

Hozirgi davrda ingliz tili xalqaro ilm-fan, biznes, texnologiya va raqamli kommunikatsiyaning muhim tillaridan biri hisoblanadi. Shu sababli ingliz tilidagi ko‘plab terminlar o‘zbek tiliga kirib kelmoqda. Bu jarayon ayniqsa kompyuter texnologiyalari, internet, reklama, marketing, ta’lim va yoshlar muloqotida yaqqol ko‘zga tashlanadi. Masalan, “sayt”, “bloger”, “kontent”, “onlayn”, “marketing”, “startap”, “layk” va “repost” kabi birliklar zamonaviy o‘zbek nutqida keng uchraydi. Ularning ayrimlari bevosita ingliz tilidan o‘zlashgan bo‘lsa, boshqalari xalqaro texnologik muhit orqali ommalashgan[4]. Shu sababli har bir so‘zning bevosita manbasini aniqlashda etimologik lug‘atlar va ishonchli ilmiy manbalarga tayanish muhimdir. Inglizcha o‘zlashmalarning keng tarqalishiga bir necha omil ta’sir ko‘rsatadi. Yangi texnologiya va xizmatlar bilan birga ularning nomlari ham kirib keladi.Internetdagi ko‘plab dastur va platformalar ingliz tilidagi interfeys hamda atamalardan foydalanadi. Xalqaro ta’lim, ilmiy maqolalar va kasbiy muloqot ingliz tilidagi terminlarning qo‘llanishini kuchaytiradi. Reklama va ommaviy madaniyat ayrim inglizcha so‘zlarning keng auditoriyaga tarqalishiga yordam beradi. Ingliz tilidan kirib kelgan so‘zlar o‘zbek tilida turli usullarda qo‘llanadi. Ayrimlari o‘zbekcha qo‘shimchalarni qabul qiladi. Masalan, “blogerlar”, “postlar”, “layk bosmoq” kabi shakllar kundalik nutqda uchraydi. Bu holat o‘zlashma birliklarning o‘zbek tilining grammatik tizimiga moslashayotganini ko‘rsatadi. Biroq barcha o‘zlashmalar bir xil darajada me’yorlashgan emas. Ayrimlari norasmiy nutqda faol bo‘lsa, rasmiy yoki ilmiy matnlarda ularning o‘zbekcha muqobilini qo‘llash maqsadga muvofiq bo‘lishi mumkin. Masalan, “feedback” so‘zi o‘rnida vaziyatga qarab “fikr-mulohaza” yoki “qayta aloqa”, “deadline” o‘rnida “oxirgi muddat”, “meeting” o‘rnida “uchrashuv” yoki “yig‘ilish” ishlatilishi mumkin. Biroq “server”, “algoritm” yoki “platforma” kabi terminlarni har doim bitta oddiy so‘z bilan almashtirish imkoni bo‘lmasligi mumkin. Shuning uchun o‘zbekcha muqobilni tanlashda tushunchaning aniq ma’nosini saqlash birinchi o‘rinda turadi. Inglizcha so‘zlarning ta’siri reklama va ijtimoiy tarmoq tilida ham seziladi. Ayrim tashkilotlar mahsulot yoki xizmatlarni zamonaviy ko‘rsatish maqsadida inglizcha atamalardan foydalanadi. Bunday tanlov reklama

---

[3] Mahmudov N. Til. — Toshkent: Yozuvchi, 1998. (Til, jamiyat va nutq madaniyatiga oid qarashlar).

[4] O‘zbek tilining izohli lug‘ati. 5 jildli. — Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2006–2008. (O‘zlashma so‘zlarning ma’nosini aniqlash uchun).

© 2026 Arabian International Conference on Science,Technology and Innovation. All rights reserved.

uslubiga mos kelishi mumkin, biroq mazmun barcha iste'molchilar uchun tushunarli bo‘lishi kerak. Agar o‘zlashma so‘z keng auditoriyaga noma'lum bo‘lsa, uning o‘zbekcha izohini berish maqsadga muvofiq. Ingliz tilining ta'siri faqat lug‘at boyligiga emas, balki til o‘rganishga bo‘lgan munosabatga ham ta'sir qiladi. Bugungi kunda ko‘plab yoshlar ingliz tilini ta'lim, kasb va xalqaro muloqot uchun o‘rganmoqda. Bu jarayon ijobiy imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, ingliz tilini bilish o‘zbek tilida ravon va savodli fikr ifodalash ko‘nikmasi bilan birgalikda rivojlanishi zarur.

O‘zlashma so‘zlar tilning lug‘at boyligini kengaytiradigan vositalardan biridir. Yangi texnologiyalar, ilmiy kashfiyotlar, kasblar va ijtimoiy munosabatlar paydo bo‘lishi bilan ularni ifodalash uchun yangi nomlarga ehtiyoj tug‘iladi. Ayrim hollarda bunday tushunchalar o‘zbek tilining ichki imkoniyatlari yordamida ifodalanadi, boshqa vaziyatlarda esa xalqaro termin yoki o‘zlashma so‘z qabul qilinadi. Shuning uchun o‘zlashma so‘zlarning mavjudligi tilning zaifligi emas, balki uning boshqa tillar bilan aloqada rivojlanayotganining belgisi bo‘lishi mumkin. Biroq o‘zlashmalardan foydalanishda me'yor va maqsadga muvofiqlik muhimdir. Agar tushunchani aniq ifodalaydigan, ommaga tushunarli o‘zbekcha so‘z mavjud bo‘lsa, undan foydalanish matnning ravonligini oshiradi. Masalan, rasmiy yozishmada “meeting” o‘rniga “yig‘ilish”, “deadline” o‘rniga “oxirgi muddat” ishlatilishi mumkin. Shu bilan birga, xalqaro miqyosda mustahkam o‘rnashgan terminlarni o‘zboshimchalik bilan almashtirish mazmunni noaniq qilib qo‘yishi ehtimol. O‘zlashma so‘zlarni me'yorlashtirishda imlo masalasi ham alohida ahamiyatga ega. Yangi so‘zlarning yozilishi, talaffuzi va qo‘shimchalar bilan birikishi adabiy til qoidalariga mos kelishi lozim. Internetdagi norasmiy yozishmalarda bir so‘zning turlicha shakllari uchrashi mumkin, lekin ta'limiy, ilmiy va rasmiy matnlarda izchil yozuv shaklidan foydalanish zarur. Bu talab matnni o‘qish va tushunishni osonlashtiradi. Til madaniyati faqat so‘zlarni to‘g‘ri yozish bilan cheklanmaydi. U fikrni aniq ifodalash, vaziyatga mos uslubni tanlash, suhbatdoshga hurmat ko‘rsatish va ma'nosi noaniq birliklarni ortiqcha ishlatmaslikni ham qamrab oladi[5]. Masalan, norasmiy suhbatda inglizcha yoki ruscha so‘zlarni aralashtirib gapirish muayyan guruh a'zolari uchun tushunarli bo‘lishi mumkin. Ammo keng auditoriyaga mo‘ljallangan matnda bunday usul ayrim o‘quvchilar uchun qiyinchilik tug‘dirishi mumkin. Ta'lim muassasalarida o‘quvchilarga o‘zlashma so‘zlarning kelib chiqishi, ma'nosi va qo‘llanish xususiyatlarini o‘rgatish muhimdir. Bunda so‘zlarni shunchaki “begona” yoki “keraksiz” deb baholashdan ko‘ra, ularning til tizimidagi o‘rni va kommunikativ vazifasini tahlil qilish foydaliroq. O‘quvchilar bir tushunchaning turli shakllarini taqqoslab, qaysi vaziyatda qaysi birlik maqsadga muvofiq ekanini aniqlashni o‘rganadilar. O‘zbek tilining zamonaviy rivojlanishida terminologiyani tartibga solish, yangi tushunchalar uchun aniq muqobillar ishlab chiqish va ularni ommalashtirish ham muhim vazifadir. Bunda tilshunoslar, tarjimonlar, jurnalistlar, o‘qituvchilar va tegishli soha mutaxassislarining hamkorligi zarur. Chunki muvaffaqiyatli muqobil nafaqat grammatik jihatdan to‘g‘ri, balki ma'nosi aniq, ixcham va amalda qo‘llash uchun qulay bo‘lishi kerak.

XULOSA

Bugungi o‘zbek tiliga rus va ingliz tillarining ta'siri tarixiy, ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik omillar bilan bog‘liq. Rus tili bilan aloqalar uzoq davr mobaynida shakllangan bo‘lib, uning ta'siri transport, sanoat, maishiy hayot va kasbiy nutqda uchraydigan ko‘plab o‘zlashmalarda namoyon bo‘ladi. Ingliz tilining ta'siri esa hozirgi davrda, ayniqsa, axborot texnologiyalari, internet, xalqaro biznes, ta'lim va ommaviy kommunikatsiya sohalarida kuchaymoqda. Tahlil natijasida o‘zlashma so‘zlar tilning lug‘at boyligini kengaytirishi, yangi tushunchalarni ifodalashga yordam berishi va xalqaro muloqot imkoniyatlarini oshirishi aniqlandi. Shu bilan birga, ularni o‘rinli ishlatish, ma'nosini to‘g‘ri anglash va zarur hollarda o‘zbekcha muqobillaridan foydalanish muhimdir. O‘zlashma so‘zlarning barchasini bir xil baholash mumkin emas, chunki ayrimlari tilga to‘liq singib ketgan, boshqalari esa muayyan soha

[5] Rahmatullayev Sh. O‘zbek tilining etimologik lug‘ati. — Toshkent: Universitet, 2000. (So‘zlarning kelib chiqishi va o‘zlashish tarixiga oid ma'lumotlar).

© 2026 Arabian International Conference on Science,Technology and Innovation. All rights reserved.

yoki norasmiy muloqot doirasida qo‘llanadi. O‘zbek tilining rivojlanishi boshqa tillardan ajralib qolishni emas, balki xalqaro tajribadan oqilona foydalanish bilan birga milliy tilning imkoniyatlarini kengaytirishni talab qiladi. Buning uchun terminlarni ilmiy asosda tartibga solish, adabiy til me’yorlariga rioya qilish, ta’lim jarayonida til madaniyatini rivojlantirish va o‘zbekcha muqobillarni ommalashtirish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. O‘zbekiston Respublikasi. “Davlat tili haqida”gi Qonun. 1989-yil 21-oktabr, amaldagi o‘zgartirishlar bilan. — Rasmiy manba: LexUZ.
2. Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug‘ati. — Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2002. — 168 b. (Tilshunoslik terminlari va o‘zlashma so‘zlar bilan bog‘liq tushunchalar).
3. Mahmudov N. Til. — Toshkent: Yozuvchi, 1998. (Til, jamiyat va nutq madaniyatiga oid qarashlar).
4. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. 5 jildli. — Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2006–2008. (O‘zlashma so‘zlarning ma’nosini aniqlash uchun).
5. Rahmatullayev Sh. O‘zbek tilining etimologik lug‘ati. — Toshkent: Universitet, 2000. (So‘zlarning kelib chiqishi va o‘zlashish tarixiga oid ma’lumotlar).
6. Crystal, D. English as a Global Language. — 2nd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2003. — 212 p. (Ingliz tilining xalqaro miqyosda tarqalishi haqidagi tadqiqot).
7.
8. O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalari. — O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1995-yil 24-avgustdagi 339-son qarori bilan tasdiqlangan.